

УДК 140.8:316.3

ПОПОВИЧ ОЛЕНА,*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філософських наук, декан гуманітарного факультету Приазовського державного технічного університету, м. Маріуполь*

СОЦІАЛЬНІ ФУНКЦІЇ КУЛЬТУРИ ТА МІСЦЕ КОМПЕНСАЦІЙНО-КРЕАТИВНОЇ ФУНКЦІЇ СЕРЕД НИХ

Аналіз соціальних функцій культури потребує введення категорії "компенсаційно-креативна функція". За умови всіх історичних модифікацій компенсаційно-креативна функція є найбільш стабільною й стійкою, бо безпосередньо виражає сутнісно-специфічний початок культури ще з періоду первісного суспільства. Ця функція базується саме на тому, що у фокусі духовної культури знаходяться суспільні та індивідуальні потреби, які сприяють самоутвердженню людини саме за рахунок появи креативу. Творче відновлення, відшкодування важкодоступного, втраченого - це спосіб, у результаті якого з'являється креативність, що забезпечує подолання дисбалансу між потребами індивіда та обмеженими можливостями їх задоволення.

Ключові слова: культура; соціальні функції культури; компенсаційно-креативна функція; соціокультурні практики; суспільство.

Постановка проблеми. Системні засади функціонування культури відіграють концептуальне значення у філософській рефлексії, мета якої полягає в розкритті осмислення буття, світу й людини в ньому, суперечливостей внутрішнього й зовнішнього в людській діяльності. Опрацювання сутності й змісту соціальних функцій культури зумовлює необхідність введення до обігу нових термінів чи термінологічних структур, з-поміж яких вагоме місце посідає категорія "компенсаційно-креативна функція". Саме цим й обумовлюється актуальність теми дослідження.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Філософська література ХХ століття значно розширила проблемне поле досліджень культури, фундаментом яких заклали роботи В. Віндельбанда, М. Вебера, Е. Гуссерля, Г. Зіммеля, Е. Кассіра, Р. Кронера, Г.-Е. Лессінга, К. Манхейма, Г. Ріккера, Е. Трельча, К. Ясперса та ін. Аналіз наукових джерел із зазначеної теми засвідчує широкий діапазон дослідження проблеми функціональності в культурі: з'ясування логічних засад функції (Я. Флієр); вивчення проблем функціонування мистецтва (Д. Кучерюк, Л. Левчук, В. Мазепа); осмислення проблем об'єднувальних та роз'єднувальних функцій у генезі культури (С. Токарев); вивчення функцій культури в процесі соціалізації особистості (Л. Круглова); з'ясування проблем функціонування культури (Е. Соколов); вивчення культуроформуючих функцій у сучасній науковій картині світу (В. Маричев); дослідження проблем функціонування релігії (І. Яблоков); опрацювання функцій культурних форм (А. Кравченко). Важливо також указати на нерівномірну увагу дослідників до глобалізації як контексту сучасного культуротворення. Утім, більшість дослідників визначають такі його риси, як спрощеність естетичних форм, релятивізм етичних оцінок, регіоналізм у відображенні культурного універсалізму та відхід від традицій духовності або навіть протистояння з ними.

Аналіз наукових джерел засвідчив деякі суперечності щодо вживання поняття "функціональний аналіз" культури [17; 21; 23; 24]. У тлумаченні цього поняття не варто відмежовуватися від тих категоріальних чи термінологічних пошуків, які мали місце, але через ті чи

інші причини не стали фактом ні широкого наукового обговорення, ні поштовхом для подальших теоретичних досліджень.

Значним кроком щодо методологічної проблематики аналізу функціонування культурних практик стали етнографічні праці Б. Малиновського. На особливу увагу заслуговує його робота "Наукова теорія культури" (1944), яка вийшла друком у перекладі в 1969 році. У ній обґрунтовується необхідність розуміння культури як цілісної, інтегрованої системи, усі частини якої охоплюють широкий контекст людської поведінки, а тому низка наук, що вивчають людину, може бути об'єднана в єдину науку про культуру. Автор також пропонує метод функціонального аналізу феноменів культури [15]. Дослідження Б. Малиновського було високо оцінене відомим культурологом Е. Соколовим, який наголосив на неабиякому значенні для гуманістики запропонованої методики аналізу функціональних практик культури.

Б. Малиновського цікавить питання, як діє культура, механізми цієї дії упродовж становлення культури і, зрештою, поява нових функцій. Вивчаючи проблему культурних практик, більшість дослідників зосереджувалися на окремих параметрах - монофункціональності й поліфункціональності, що гальмувало можливість створення моделі, за якою формується функція культури. Отже, **метою** цієї статті є дослідження соціальних функцій культури для розуміння специфіки функціонування соціокультурних практик. Реалізація цієї мети можлива при вирішенні таких **завдань**: 1) проаналізувати концепції полі- й монофункціоналізму культури; 2) виділити компенсаційно-креативну функцію культури серед різноманітності її соціальних функцій; 3) з'ясувати місце й роль компенсаційно-креативної функції серед інших функцій культури.

Виклад основного матеріалу. Упродовж 80-90-х рр. ХХ ст. у межах філософії й культурології відбувалися активні пошуки в площині спорідненої проблематики, натомість із терміном "функція культури" працювали недостатньо. Аналіз джерел засвідчує, що в сучасній науковій літературі не існує єдиної думки щодо загальної функціональної природи культурних практик як цілісної,

динамічної системи, а також щодо визначення специфіки конкретно-історичних перетворень функціональних значень. Найбільш поширене в наш час тлумачення культури як багатофункціонального явища. Теоретичне обґрунтування цієї концепції знаходимо в роботах О. Власенко, Ю. Зайончковського, А. Карміна, Р. Когана, А. Кравченка, І. Леваша, О. Новікової, А. Оганова, І. Хангельдієвої, Я. Чорненського, А. Флієра, О. Шевнюка та ін. Утім, в оцінці контексту глобалізації більшість дослідників, підкреслюючи його позитивні моменти, указують на певні негативні наслідки. Відкритість різноманіттю духовних практик і культурних традицій без досвіду засвоєння власної спорідненості з певною спільністю може мати руйнівні наслідки для класичного типу раціональної культури, яка є культурою духовних надбань й успадкувань, яка вкорінена не тільки в мові, а й у безпосередньому відтворенні звичаєвості.

Варто зауважити, що негативна оцінка контексту глобалізації культуротворення заснована на інтерпретації культури як феноменальної монофункціональності людської спільності, яка здатна виконувати тільки одну суспільно-культурологічну функцію. Наприклад, наявність монофункціональної практики культури послідовно доводить Е. Маркарян, стверджуючи, що нею є адаптація. Науковець порівнює її з поняттям "стратегія життя", де виявляється й ентропійність, і самовдосконалення [16, с. 13]. По-різному сприймаються й основні, специфічні функціональні практики культури. При цьому найважливішою домінуючою виступає трансляція соціального досвіду [19], яка визначає спосіб соціалізації особистості [14] та людинотворче значення адаптації [13].

Разом із цим, більшість дослідників відстоює концепцію поліфункціоналізму та відзначає своєрідність та відносну самостійність життєво важливих функцій, без яких саме існування людини та суспільства неможливе. Так, виділяються такі функції культури:

1) пізнавальна, інформаційна, нормативна (регулятивна), комунікативна, аксіологічна, творча, компенсаторна функції культури [23]. Головною з них виступає функція соціалізації, яка постає практикою людинотворчості, тобто формування та виховання особистості. Найбільш дієвими засобами реалізації культурних практик вважаються творчість та дія компенсаційних механізмів, які можуть бути подані як ретрансляція культурного досвіду, тобто накопичення та передавання соціальних цінностей та норм наступним поколінням, а також практики критично-творчої самореалізації особистості в спільноті;

2) суспільно-перетворювальна, етноформувальна, етнозахисна, орієнтаційно-регулятивна, пізнавальна, аксіологічна, семіотична (символічна), комунікативна, інтегративна;

3) соціально-інтегративна, організаційно-регулятивно-нормативна, пізнавально-комунікативна, рекреаційна та оцінна діяльність індивідів та груп [26];

4) обґрунтовуючи концепцію поліфункціоналізму культурних практик, Б. Єрасов пропонує функцію виробництва нових норм, цінностей, значень і знань та духовну творчість [6]. На нашу думку, ця функція має безпосередній стосунок до компенсаційно-креативної функції, а саме до її другої складової, що відповідає за творчість. Феномен компенсації також представлений у моделі культури Б. Єрасова як особливий, у межах якого створюються різні форми відволікання індивіда або тимчасових груп від участі в тих чи інших формах матеріальної або духовної діяльності для того, щоб відпочити від життєвих проблем і цілеспрямованої активності й отримати емоційну розрядку. Сфера твор-

чості, на думку Б. Єрасова, значною мірою залежить від суб'єктивних факторів: таланту, стану митця, його особистісних орієнтацій, тому ми багато знайдемо для розуміння творчого процесу з тих засобів, що створюються в межах гуманітарного знання.

Слід звернутися до праць, що, описуючи соціопрагматичний зміст культуротворення в зазначених межах дискурсивних практик (мистецтво, релігія, масова культура, наука), відображають пошуки найбільш істотного та соціально-дієвого начала інтегративних механізмів культури в контексті глобалізації, уточнюють характер діалектичного взаємозв'язку різноманітних аспектів її соціального "впливу" на життєдіяльність людини (як дорослого, так і дитини). Водночас очевидно є відмінність у підходах до функціональної інтерпретації культури не тільки як універсального, а й глобального контексту.

Так, пропонуючи свою модель функціонування культури, В. Маричев керувався науковою картиною світу в культурі сучасного суспільства. У процесі аналізу дослідник спирається не тільки на еволюціоністську концепцію, але й на синергетичні та інформаційні підходи, які дозволяють відійти від онтологічної редукції наукової картини світу, що, у свою чергу, дає змогу авторів виділити низку культуротворчих функцій у кожному із зазначених підходів [18]. У своїй дисертаційній роботі (2004) В. Маричев, з'ясовуючи природу наукової картини світу, серед культуроформуючих функцій виокремлює такі: культурно-парадигмальну, рефлексологічну, гносеологічну, інформаційно-інтегративну, світоглядну, міфотворчу, вітальну, соціолізує, комунікативну, прогностичну та герменевтичну [18, с. 48-49].

Зосереджуючи увагу на працях, що виходили друком протягом останніх десятиліть, ми водночас вважаємо за необхідне залучити до аналізу проблеми функціональності й ті роботи, що належать до радянської доби. Адже, незважаючи на всі ідеологічні штампи, ідеї, що були оприлюднені в більшості з них, не втратили свого теоретичного й методологічного значення.

Так, особливо заслуговує на увагу робота М. Кагана "Людська діяльність. (Спроба системного аналізу)" (1964). Підставою для конкретного функціонального поділу культури в цього вченого є структура людської діяльності, у якій він виокремлює пізнавальний, ціннісно-орієнтаційний, перетворювальний та комунікативний аспекти, що утворюють у художньому пізнанні світу синкретичну єдність. Пізнавальна та оцінна підсистеми, на думку вченого, виступають наріжними, оскільки пробуджують духовний зміст мистецтва, а перетворювальна та комунікативна діяльність мають лише вторинне значення, адже покликанні забезпечити втілення змісту мистецтва та передати його глядачам та слухачам [9, с. 120]. Автор цієї моделі функціонування культурних практик з-поміж інших наріжне функціональне значення надає ілюзорно-компенсаційній функції культури. Її сутність дослідник вбачає в залученні людини до світу ілюзорного досвіду та нездійснених мрій. Натомість більшість дослідників [5, 13, 14, 21, 26] наголошує, що все це поєднується з відкриттями чи прихованою пропагандою панівного способу життя. Аналізуючи масову культуру суспільства, слід зазначити, що в таких жанрах мистецтва, як детектив, вестерн, мелодрама, мюзикл, комікс створюються спрощені "версії життя" які перетворюють соціальне зло на психологічні і моральні фактори. Показовими щодо розгляданих явищ є і такі ритуальні формули масової культури, як "добро-чесність завжди винагороджується", "любов і віра (в себе, у Бога) завжди перемагає все". Здавалось би, що є спільного між компенсаційно-креативною функцією і

масовою культурою? На нашу думку, саме масова культура виступає тією компенсацією для багатьох представників суспільства, які її поглинають, а інші - продукують її як своєрідний креатив, що витворює масову культуру.

У контексті культури особливе місце посідає таке явище, як міф, що має досить складну систему функцій. Деякі з них є дотичними до предмета нашого дослідження, а отже, потребують хоча б стислого коментування.

Так, А. Кармін виділяє поруч із функціями символізації та стереотипізації також функцію компенсації. У будь-яку епоху, на будь-якому рівні розвитку науки люди стикаються із чимось невідомим, незрозумілим, нез'ясованим. Міфологічний домисел дозволяє людям якоюсь мірою компенсувати недостатність знань, пояснити незрозуміле і включити його в існуючу систему уявлень про світ [10]. Загальновідомо, що в кожному суспільстві можна зустріти недостатньо освічених людей, які завдяки міфологічному сприйняттю дійсності мають можливість тлумачити в найпростіших наочних образах те, що, як їм здається, недостатньо пояснене наукою. Зокрема, пов'язана з міфом магія компенсує безсилля людей перед життєвими труднощами: якщо немає надії, залишається віра в диво, у допомогу чарівних сил [10]. Саме віра в міф пробуджує надії, що згасли, має позитивний вплив на психічний стан і поведінку людей, допомагаючи їм впоратися із життєвими негараздами. Ще один аспект компенсаційної функції міфології, на думку науковців, базується на тому, що "віра в міф будь-якою мірою звільняє людей від психологічного напруження. Віра в міф компенсує людині втрачену можливість по-дитячому реагувати на складності життя. Отже, осмислюючи культуру в контексті глобалізації, слід брати за основу факт міфу як джерела культуротворення.

Звертаючись до соціопрагматичного змісту мистецтва, зосередимо увагу на позиції Ю. Борева, який презентує систему специфічних функціональних значень мистецтва, серед них помітне місце належить і компенсації. Оригінальним видається тлумачення дослідником її сутності: "...мистецтво як заспокоєння - особлива самостійна форма гедоністичної функції..." [5, с. 235]. Загалом в історії естетичної думки відомі науковці інтерпретували мистецтво як явище, що виконує саме "заспокійливо"-компенсаційну функцію. Наприклад, французький естетик М. Дюфренн вважав, що мистецтво покликане ілюзорно відновити гармонію у сфері духу, втрачену в реальному житті [27]. Підтверджує цю думку і його співвітчизник Е. Морен у роботі "Дух часу" (1962), котрий зауважує, що, сприймаючи художні твори, люди знімають внутрішню напругу, породжену побутовим середовищем, компенсуючи в такий спосіб монотонність повсякдення [20].

Стосовно позиції Ю. Борева підкреслимо, що компенсаційна функція в мистецтві, як вважає дослідник, має три аспекти: 1) відволікаючий (гедоністично-ігровий і гедоністично-розважальний); 2) заспокійливий; 3) власне компенсаційний (впливає на духовну гармонію людини). Ще один показовий аспект його концепції: компенсація здатна гармонізувати світовідношення. Ю. Боров висуває низку теоретичних аргументів, що стають поштовхом для авторських висновків та узагальнень. Серед них виокремимо такі. Дослідник вважає, що "...функції мистецтва історично динамічні: в античності трагічне "очищує" людину (перетворюється на функцію); у середні віки трагічне не очищує, а заспокоює (функція: люди, кращі за тебе, страждають більше" [5, с. 236]. Цей висновок Ю. Борева був розвинений і транспонований у площину тих моделей функцій, де компен-

саційність виокремлена як самостійна й номінується як особлива форма гедоністичної функції мистецтва.

На думку Ю. Борева, мистецтво "турбується" про внутрішню гармонію людини щодо отримання нею високодуховної насолоди, обертаючись глибокою соціалізацією особистості.

Неважко помітити, що різний підхід до виявлення функціональних якостей культури дозволяє знайти нові аспекти компенсаційно-креативної функції як цілісної. Це стає можливим не тільки завдяки аналізу компенсаційної функції як такої, а й дослідженням компенсаційно-креативної функції, що враховує творчу діяльність людини в різних моделях функцій культури. У зв'язку із цим привертає увагу розвідка вже згаданого М. Кагана "Соціальні функції мистецтва", що вийшла друком ще в 1978 р. У цій праці систематизуються різні напрямки функціональної системи художньої творчості. Цікавим є той факт, що науковець, уточнюючи свою попередню концепцію, соціальні функції мистецтва поділяє на п'ять підсистем: "мистецтво - природа", "мистецтво - людина", "мистецтво - суспільство", "мистецтво - культура", "мистецтво - мистецтво" [8, с. 13]. Процес компенсації як культурологічний феномен, на нашу думку, передбачає також п'ять підсистем: "компенсація - природа", "компенсація - людина", "компенсація - мистецтво", "компенсація - культура", "компенсація - суспільство", "компенсація - креатив".

Зіставлення "функції" з "призначенням культури", із "культурним смислом", дозволяє говорити про їхній органічний взаємозв'язок та про певні якісні характеристики, що відображає зв'язок культурних феноменів та явищ із контекстуальними значеннями. Якщо призначення культури заторкує найбільш істотні моменти самовизначення компенсаційно-креативної функції, то, на наш погляд, слід акцентувати на її соціальній активності, на певній суспільній ролі. Таким чином, основна особливість цієї функції (як, зрештою, й інших) - мобільна реакція на соціально-естетичні та інші запити суспільства. Як показує наш аналіз, саме це впливає на становлення та домінуючий стан досліджуваної функції. Як відомо, призначення культури також обумовлене першорядними потребами суспільства. Однак за умови всіх історичних модифікацій компенсаційно-креативна функція є більш стабільною й стійкою, бо безпосередньо виражає сутнісно-специфічний початок культури. Так, наприклад, є очевидним, що дикуну необхідна міфологія, суть якої також "замішана" на компенсації. Тому можна стверджувати, що компенсаційна функція починає своє існування з тих первісних, дикунських часів.

Проілюструвати й визнати дію компенсаційно-креативної функції в поєднанні з іншими функціями культури можливо за допомогою введення до наукового обігу такої дефініції, як "людська аномалія", що являє собою культурну інституцію в історії людства. У цьому зв'язку доцільним видається звернення до праць Е. Касірера, у яких розглядаються шляхи формування ідентичності особистості в умовах глобалізації. Дослідник виокремлює два основних типи ідентифікації: захисну, спрямовану на ізоляцію від негативного впливу глобалізаційних процесів, та проектну, яка передбачає адаптацію (яка потім переходить у компенсацію) до нових, швидкоплинних реалій. Усе, що відбувається з людиною на рівні суспільства, на думку вченого, є процесом самоідентифікації [11]. У випадку "людської аномалії" "слабкість" перетворюється на "силу", оскільки така людина творить саму себе - це може бути ілюстрацією дії компенсаційно-креативної функції.

Ми вважаємо, що кожна функція є передумовою виникнення іншої. Так, регулятивна здійснює корегуван-

ня взаємовідносин і діяльності людей і є передумовою появи нормативної функції, що включає надзвичайно широке коло вимог, які висувуються до духовного світу людини, її знань, світогляду, моральних якостей. У свою чергу, попередня функція є передумовою появи естетичної функції, яка передбачає формування високих естетичних рівнів і спадковості щодо їх сприйняття суспільством. При цьому кожний елемент у ході його виникнення посідає певне місце в культурі як системі.

Звертаючись до визначення місця й ролі компенсаційно-креативної функції в культурі, розглядаємо такий елемент культури, як мистецтво та відзначаємо соціально-функціональну здатність художньої творчості. Остання базується на генетично закладеній творчо-діяльній сутності мистецтва, що й обумовлює певну функціональну постійність, історичну тривалість досліджуваного явища.

Як довели автори роботи "Мистецтво та творча діяльність" (1979), зв'язок між суспільним призначенням мистецтва та його функціями історично змінний [7]. Показовим є той факт, у який спосіб Б. Єрасов пояснює суспільне призначення мистецтва - воно детермінує функціональну спрямованість мистецтва, але й функції так чи інакше впливають на модифікацію мистецтва [6]. Взаємодіючи з іншими функціями та елементами, культура розмиває власні межові зони та породжує нові культурні симбіози. Ще В. Белінський вважав, що мистецтво "із наближенням до тієї чи іншої межі поступово втрачає щось від своєї сутності й приймає до себе від сутності того, із чим межує" [2, с. 318].

Хоча певне сутнісне оновлення культури в процесі впливу проміжних явищ і відбувається, не можна не враховувати, що воно ґрунтується на внутрішній спорідненості процесів компенсації та креативу, фізіолого-психічних процесів, що мають місце в межах особистості людини. Культура інтегрована за своєю структурою, вона повинна незмінно зберігати свою сутнісну домінуючу й функціональні константи, інакше втрачається суверенність цієї функції з-поміж інших культуротворчих функцій. Це яскраво засвідчує функціонування "масової" культури.

Важливо відзначити, що компенсаційно-креативна функція аж ніяк не дублює інших функцій культури й не бере на себе інших ролей, "чужих", "допоміжних", вона виконує свою культурно-історичну місію. Отже, з'ясовуючи характер і спрямованість функцій культури, слід відштовхуватися від її іманентних, сутнісних ознак, від специфіки культури, у тому числі онтологічної.

Функціональний вплив культури органічно пов'язаний із творчим началом. Культура містить потенціал творчості й креативу, які є базою наукового й художнього опанування світу. У зв'язку із цим, як відзначив М. Бердяєв у роботі "Філософія свободи" (1909), під час визначення функціональних завдань, які має перед собою культура, досить важливо враховувати діяльнісне підґрунтя креативу, творчості, ті ознаки, що зміцнюють самобутність будь-якої культури в системі універсальної людської практики, "адже поняття культури розкривається через сутність людського буття як реалізацію творчості і свободи" [3, с. 11].

Наше дослідження привело нас до розуміння, що компенсаційно-креативна функція базується саме на тому, що у фокусі духовної культури знаходяться суспільні та індивідуальні потреби, які сприяють самоутвердженню людини саме за рахунок появи креативу.

У цьому контексті звернемося до позиції Теодора Адорно, котрий розробив теорію насильства в праці "Негативна діалектика" (1966). Мислитель розглядає історію європейської культури та цивілізації з гомерів-

ських часів до наших днів як історію божевілля розуму. Не можна не погодитися з думкою Т. Адорно, який показав, як, наполегливо збагачуючи розум, людина відокремилася від природи до такої межі, що розум, зрештою, обернувся "проти самої людини" [1, с. 221]. Факт витворення раціональності Т. Адорно пов'язує з процесом пригнічення та знищення людиною самої себе. На його погляд, люди звикли до пригнічення своєї природи, тобто до самопригнічення, і, як наслідок, стають зброєю пригнічення інших (і навіть отримують від цього задоволення) [1, с. 230].

Саме тому, вважав учений, адекватним стану глобального культуротворення функціонування мистецьких практик є експресіонізм, що допомагає вивільнити свідомість індивіда, який опинився самотнім у ворожому світі, від "останніх пут хибної культурної традиції" [1, с. 230].

О. Оніщенко, аналізуючи творчість митців експресіоністського напрямку, відзначає, що засновники експресіонізму в живописі (Е. Мунк, Ж. Руо), літературі (К. Ф. Майєер, Ф. Кафка) - "це фізично чи морально травмовані особистості, і їхню творчість варто інтерпретувати як своєрідний акт компенсації" [22, с. 160].

Творчість, креатив, з одного боку, є формою зв'язку митця з іншими людьми, з іншого - творчість стає захистом від самотності, як зізнався Теннессі Вільямс: "Письменник може говорити вільно тільки наодинці із собою... Для того, щоб встановити контакти із сучасниками, він повинен розірвати будь-які контакти із сучасниками, він повинен розірвати будь-які контакти з ними, і в цьому завжди є щось від божевілля" [25]. Чим вищий рівень індивідуальної самосвідомості митця, який затверджує свою унікальну особистісну totoжність світу, тим більше він схильний до самотності. Це яскраво демонструє прихований механізм функціонування культурних практик.

Висновок

Отже, здійснивши аналіз соціальних функцій культури та визначивши місце компенсаційно-креативної функції серед них, можемо дійти висновку, що прагматика функціонування культурних практик відіграє важливу роль, адже за умов численних стресових ситуацій обумовлює появу захисної реакції, яка перетворюється на креатив. Важливу роль у формуванні культурних практик відіграє компенсаційно-креативна функція та її проєктуюча розрядка, яка не містить небезпеки "фантоматичного" заглиблення в ілюзорний світ. Тому завдання дослідника полягає в тому, щоб сприяти розвиткові найбільш дієвих перетворювальних можливостей культури, що пробуджують соціальну активність особистості, а не пригнічують її. Феномен компенсаційно-креативної функції переконливо свідчить про потужний потенціал культуротворчих можливостей подальшого розвитку суспільства через його поступову, усебічну, всеосяжну гуманізацію.

Наше дослідження довело, що фундаментальне значення у функціонуванні культурних практик відіграє креативність, оскільки наслідками її дії є перетворення та освоєння світу.

Окремо слід визначити, що прагматика функціонування культурних практик постає у творчому відновленні, відшкодуванні важкодоступного, втраченого, тобто це спосіб, у результаті якого з'являється креативність, що забезпечує подолання дисбалансу між потребами індивіда та обмеженими можливостями їх задоволення.

Перспективи подальших наукових досліджень: визначення особистісних детермінант формування функцій культурних практик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адорно В. Т. Негативная диалектика / В. Т. Адорно ; [пер. с нем. Е. Л. Петренко]. - М. : Научный мир, 2003. - 374 с.
2. Белинский В. Г. Полн. собр. соч. : в 13 т. / В. Г. Белинский. - М. : Правда, 1954. - Т. 4. - 327 с.
3. Бердяев Н. А. Философия свободы [Электронный ресурс] / Н. А. Бердяев. - Режим доступа : http://www.vehi.net/berdyayev/filos_svob/index.html.
4. Большой психологический словарь / [сост. и общ. ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко]. - СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. - 672 с.
5. Боров Ю. Б. Эстетика / Ю. Б. Боров. - Ростов н/Д. : Феникс, 2004. - 704 с.
6. Ерасов Б. С. Цивилизации: Универсалии и самобытность / Б. С. Ерасов. - М. : Наука, 2002. - 524 с.
7. Искусство и творческая деятельность / [Д. Ю. Кучерюк, Л. Т. Левчук, В. И. Мазепа и др. ; за ред. В. И. Мазепы]. - К. : Наук. думка, 1979. - 315 с.
8. Каган М. С. Социальные функции искусства / М. С. Каган. - Ленинград : Знание, 1978. - 36 с.
9. Каган М. С. Человеческая деятельность: опыт системного анализа / М. С. Каган. - М. : Политиздат, 1974. - 328 с.
10. Кармин А. С. Интуиция. Философские концепции и научное исследование / А. С. Кармин. - М. : Наука, 2011. - 901 с.
11. Кассирер Э. Избранное. Опыт о человеке / Э. Кассирер. - М. : Академия, 1998. - 489 с.
12. Кривцун О. А. Психология искусства / О. А. Кривцун. - М. : Изд-во Литературного института им. М. Горького, 2000. - 224 с.
13. Круглова Л. К. Дефицит культуры: Пути преодоления / Л. К. Круглова. - Ленинград : Знание, 1990. - 161 с.
14. Драч Г. В. Рождение античной философии и начало антропологической проблематики / Г. В. Драч. - М. : Гардарики, 2003. - 318 с.
15. Малиновский Б. Научная теория культуры (фрагменты) / Б. Малиновский // Вопросы философии. - 1983. - № 2. - С. 116-124.
16. Маркарян Э. С. О генезисе человеческой деятельности и культуры / Э. С. Маркарян. - Ереван : АН Арм. ССРС, 1983. - 146 с.
17. Маркарян Э. С. Теория культуры и современная наука / Э. С. Маркарян. - М. : ФАИР-ПРЕСС, 1983. - 239 с.
18. Марычев В. В. Научная картина мира в культуре современного общества : дис. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.13 Религиоведение, философская антропология, философия культуры / Марычев Владимир Владимирович ; Ставропольский гос. ун-т. - Ставрополь, 2004. - 200 с.
19. Михайлова Л. И. Народная художественная культура. Детерминанты, тенденции, закономерности социодинамики / Л. И. Михайлова. - 2-е изд. - М. : Вузовская книга, 2005. - 264 с.
20. Морен Е. Дух времени [Электронный ресурс] / Е. Морен. - Режим доступа : <http://www.eleven.co.il/article/12846>.
21. Оганов А. А. Мировой опыт многоканального финансирования культуры [Электронный ресурс] / А. А. Оганов, И. Г. Хангельдиева // Альманах "Культура и культурная политика". - 2008. - Режим доступа : <http://omonosov-fund.ru/enc/ru/library:0136429>.
22. Оніщенко О. І. Художня творчість у контексті гуманітарного знання : [монографія] / О. І. Оніщенко. - К. : Вища шк., 2001. - 179 с.
23. Силичев Д. А. Постмодернизм: экономика, политика, культура / Д. А. Силичев. - М. : Гардарики, 1998. - 196 с.
24. Соколов Э. В. Понятие, сущность и основные функции культуры / Э. В. Соколов. - Ленинград : ЛГИК им. Крупской, 1989. - 83 с.
25. Теннесси У. О творчестве [Электронный ресурс] / У. Теннесси. - Режим доступа : <http://www.saratov-kultura.ru/vopr/tennessee-williams.html>.
26. Флиер А. Я. Происхождение культуры: новая концепция культурогенеза [Электронный ресурс] / А. Я. Флиер // Информационный гуманитарный портал "Знание. Понимание. Умение". - 2012. - № 4. - Режим доступа : http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2012/4/Flier_The-Origin-of-Culture/.
27. Dyufrenn M. Esthétique et philosophie / M. Dyufrenn. - Klincksieck, 1981. - Volume 3. - 207 p.

Попович Елена,

кандидат педагогических наук, доцент кафедры философских наук, декан гуманитарного факультета Приазовского государственного технического университета

**СОЦИАЛЬНЫЕ ФУНКЦИИ КУЛЬТУРЫ И МЕСТО
КОМПЕНСАЦИОННО-КРЕАТИВНОЙ ФУНКЦИИ СРЕДИ НИХ**

В статье проанализированы социальные функции культуры и обоснована необходимость введения категории "компенсационно-креативная функция". Показано, что при всех исторических модификациях компенсационно-креативная функция является наиболее стабильной и устойчивой, так как непосредственно выражает сущностно-специфическое начало культуры еще с периода первобытного общества. Эта функция базируется именно на том, что в фокусе духовной культуры находятся общественные и индивидуальные потребности, которые способствуют самоутверждению человека именно за счет появления креатива. Творческое восстановление, возмещение труднодоступного, утраченного - это способ, в результате которого появляется креативность, что обеспечивает преодоление дисбаланса между потребностями индивида и ограниченными возможностями их удовлетворения.

Ключевые слова: культура; социальные функции культуры; компенсационно-креативная функция; социокультурные практики; общество.

Popovych Olena,

assistant professor of the department of philosophy, Ph.D., candidate of pedagogic science, the dean of the faculty of humanities, Pryazovskiy State Technical University

**THE SOCIAL FUNCTIONS OF CULTURE AND A ROLE
OF COMPENSATORY-CREATIVE FUNCTION**

Studying the nature and content of the social functions of culture determines the introduction of new terms or terminological structures, among which an important place occupies the category of "compensatory and creative function".

Comparison of the "function" and "cultural purpose", and "cultural meaning", says about their organic relationship and on certain qualitative characteristics that reflects the relationship of cultural phenomena and effects of contextual values. If the purpose of culture is the most significant moments of self-determination of creative-compensatory function, so it should be focused on its social activities, in particular its social roles. The peculiarity of this function (as, after all, and others) is a mobile response to the social and aesthetic needs of society. This very thing is what influences the formation and the dominant status of the studied functions. As you know, the purpose of culture is also due to the vital needs of society. However, on condition of all historical modifications the compensatory-creative function is the most stable and resistant, as directly expresses essentially specific beginning of the culture. For example, it is evident that the mythology is necessary for the savage, the essence of which is also "implicated" in compensation. Therefore we can say that the compensatory function begins its existence since those primitive, savage times.

Compensating-creative function does not duplicate other functions of culture and does not assume other roles, "alien", "aids", it gets its own cultural and historical mission. Compensating-creative function is based precisely on the fact that social and individual needs are in the focus of the spiritual culture, that promote self-determination rights precisely due to the emergence of creativity.

Therefore, pragmatics of the functioning of cultural practices is presented in creative recovery, compensation in accessible or lost, that is the way which results in creativity, providing the overcome to imbalance between the needs of the individual and the disability to meet them.

Keywords: culture; social function of culture; compensation; creative function; socio-cultural practices of society.

REFERENCES

- Adorno, Theodor W. (2007), *Negative Dialectics*. Reprint. Originally Published: New York: Seabury Press, 1973, The Continuum Publishing Group Inc., 417 p.
- Belinsky V.G. (1954), *Complete Works* in 13 volumes, Volume 4, Pravda, Moscow, 327 p. (rus).
- Berdyayev N. A., *Philosophy of Freedom* [electronic resource], available at: http://www.vehi.net/berdyayev/filos_svob/index.html. (rus).
- Big psychological dictionary* (2003), compiler and general editor Mescheryakov B., Zinchenko V., Prime-EVROZNAK, St. Petersburg, 672 p. (rus).
- Borev Y. B. *Aesthetics* (2004), Phoenix, Rostov n/D, 704 p. (rus).
- Yerasov B.S. (2002), *Civilizations: Universals and Identity*, Nauka, Moscow, 524 p. (rus).
- Kucheryuk D.Y., Levchuk L.T., Mazepa V.I. (1979), *Arts and Creativity*, Naukova Dumka, Kiev, 315 p. (rus).
- Kagan M.S. (1978), *Social Functions of Art*, Znaniye, Leningrad, 36 p. (rus).
- Kagan M.S. (1974), *Human Activities: experience of system analysis*, Politizdat, Moscow, 328 p. (rus).
- Carmine A. (2011), *Intuition. Philosophical Concepts and Scientific Research*, Nauka, Moscow, 901 p. (rus).
- Cassirer Ernst (1962), *An Essay on Man: An Introduction to a Philosophy of Human Culture*, Yale University Press, 250 p.
- Krivtsov O.A. (2000), *Psychology of Art*, Izdatel'stvo Literaturnogo institute imeni M. Horkogo, Moscow, 224 p. (rus).
- Kruglova L.K. (1990), *Deficit of Culture: Ways to Overcome*, Znanie, Leningrad, 161 p. (rus).
- Drach G.V. (2003), *The Birth of Ancient Philosophy and the Beginning of an Anthropological Perspective*, Hardariki, Moscow, 318 p. (rus).
- Malinowski B. (1983), The Scientific Theory of Culture (fragments), *Voprosi Filosofii*, Vol. 2, pp. 116-124 (rus).
- Markarian E.S. (1983), *On the Genesis of Human Activity and Culture*, Armenian Academy of Sciences of the USSR, Yerevan, 146 p. (rus).
- Markarian E.S. (1983), *Theory of Culture and Modern Science*, FAIR-PRESS, Moscow, 239 p. (rus).
- Marychev V.V. (2004), Scientific Picture of the World in the Culture of Modern Society: the thesis is the candidate of philosophical sciences: 09.00.13 specialty Religious, philosophical anthropology, philosophy of culture, Stavropol State University, Stavropol, 200 p. (rus).
- Mikhailova L.I. (2005), *Folk Art Culture. Determinants, Trends, Patterns Sociodynamics*, 2nd ed, Vuzovskaya kniga, Moscow, 264 p. (rus).
- Moren E. *Spirit of the Times* [electronic resource], available at: <http://www.eleven.co.il/article/12846> (rus).
- Oganov A.A., Hangeldieva I.G. (2008), World Experience of Multichannel Financing Culture, *Almanac «Culture and Cultural Policies»* Mode of access: <http://lomonosov-fund.ru/enc/ru/library:0136429>. (rus).
- Onishchenko O.I. (2001), *Arts in the Context of the Humanities*, Vishcha shkola, Kyiv, 179 p. (ukr).
- Silichev D.A. (1998), *Postmodernism: Economics, Politics, Culture*, Hardariki, Moscow, 196 p. (rus).
- Sokolov E.V. (1989), *The Concept, the Essence and the Basic Functions of Culture*, Leningrad, 83 p. (rus).
- Tennessee W. *About Creativity* [electronic resource], available at: <http://www.saratov-kultura.ru/vopr/tennessee-williams.html>
- Flier A.Y. (2012), Origin of culture: a new concept of cultural genesis, *Humanitarian Information Portal «Knowledge. Understanding. Skill»*, № 4. Mode of access: http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2012/4/Flier_The-Origin-of-Culture/. (rus).
- Dyufrenn M. (1981), *Esthetique et philosophie*, Volume 3, Klincksieck, 207 p. (fr).

© Попович Олена

Надійшла до редакції 29.12.2013